Fiskarminnen – del 1

Per-Anders Persson samtalar med Herman Persson.

Ett mindre antal ord och uttryck har vi inte kunnat tyda. De har markerats så här: [svårtolkat].

Översatt från listerländska och nedskrivet av Sebastian Bergheim och Lars-Inge Bergheim.

Per-Anders Det är juldagen 1972, och vi sitter hemma hos Herman Persson och tänkte vi skulle få honom till att berätta lite grand om gamla barndomsminnen. Juldagen ja, hurdant var det far på den tiden ni tog till kyrkan på julotta? Fiskarna gick ju rätt så flitigt på julotta.

Herman Jadå.

Per-Anders Kan ni berätta något om hurdant det var då, vad ni kommer ihåg?

Herman Ja, det var ju, vi var ju ett gäng ungdomar i sällskap som skulle dit, satt sedan i kyrkan under tiden predikan varade. Sedan knallade vi hem igen, vi fick ju gå dit och gå hem, för det var inte något annat att tänka på. Det gick det ena året efter det andra. Man skulle ju iväg när man var ung till julotta.

Per-Anders Gick ni nedanför Stibyberget då?

Herman ”Knuss mark”.

Per-Anders ”Knuss mark”, jaha, ”Knuss fure” de kallade det.

Herman Ja, och så bortom slutet på furet.

Per-Anders Jaha.

Herman Så ner till Hosaby så igen. Samma väg kan de ju gå ännu.

Per-Anders Var det inte mörkt att gå genom skogen?

Herman Äh, det var ju månsken, snö på, på jorden så det var …

Per-Anders Ja …

Herman Sedan på morgonkvisten några morgnar var det ju månsken.

Per-Anders Ja, just det.

Herman Det var olika. Men det gjorde ju ingenting om det var mörkt också, vi gick ju ändå.

Per-Anders Annars hade de ju gott om fotogenlyktor i ekorna på den tiden, det gick ju att ta.

Herman Äh, det hade de inte. De gick och de sprang, om vartannat.

Per-Anders Och bönderna, de åkte släde naturligtvis.

Herman De åkte kälkar, och bjällror.

Per-Anders Det måtte ha hörts väldigt grannt när de kom där nerför ”Baggaliden”[1].

Herman Ja, de kunde ju gå där uppe vid Tejnabacken och höra, de kom från alla håll. Från Lörby, från Hörby, Mörby och Istaby och Stiby, och alla drog till kyrkan.

Per-Anders Ja men.

Herman Det hördes så jäkla dallrigt och grannt ut …

Per-Anders Man kunde höra precis vilken takt som hästarna hade.

Herman Jadå.

Per-Anders Ja …

Herman De hade ju sina bjällror, och när de sprang så hoppade ju det.

Per-Anders Ja.

Herman Det hördes så jäkla grannt ut.

Per-Anders Jag minns det fanns någon enstaka när jag var pojk. Nu är det ju helt väck, det där.

Herman Det är väck

Per-Anders Nu får de hänga bjällror på bilarna om det ska bli någonting av det.

Herman Ja, det får de lov.

Per-Anders Ja, då var naturligtvis alla ekorna uppdragna.

Herman Alla, det var ju is på sjön då, i den tiden. Det var uppdraget till Mickelsmäss. Och sedan satte de sig i stugorna och band[2], den ene såväl som den andre.

Per-Anders De band både sillgarn och laxgarn?

Herman Jadå, bägge delar.

Per-Anders Men på vilken årstid spann de då repen? För då fick de ju hålla till ute i trädgårdarna.

Herman Ja, det var på vårsidan de höll på, men jag kommer ihåg när de spann rep på isen i ”Östrakåsa”[3].

---

[1] Backen från Stibyvägen 129 västerut.
[2] Tillverkade fisknät.
[3] Mellan Haveliden och Strandpromenaden 1.

Per-Anders Jaså, ute ute på isen?

Herman Inne i, uppe innanför örarna, mellan örarna och hamrana[4].

Per-Anders Jaha.

Herman Mot ”Lille-Sjännas”[5] till. [svårtolkat] de där på isen [svårtolkat]. På vårarna när det var solsken och stilla så gick de där och spann och la rep.

Per-Anders Jaha.

Herman Där om vårarna, det var solsken och stilla så gick de där och spann och la rep. Det gick fint.

Per-Anders Jaså, där på stranden nedanför ”Lille-Sjännas”.

Herman Nej, på isen.

Per-Anders Ja ja, där inne över ”krigen”[6].

Herman Ja.

Per-Anders Innanför ”Kittagrynnet” och där.

Herman Nej, det var innanför den östra ören, där hamnarmen går ut.

Per-Anders Jaha, där båtbyggeriet ligger[7].

Herman Ja, utanför där.

Per-Anders Jaså, jaha.

Herman Där gick de och spann. Det var väl ”Lille-Sjänn” och ”Fågla-Olan” och de där gubbarna som bodde där borta. Det gick ju fint. Och gå och spinna, det var ju jämnt och slätt. Det gick bra.

Per-Anders De band garn ja, de band både sillgarn och laxgarn. Hur många garn kunde de binda, ett sillgarn säger vi, hur många sillgarn kunde det bli för vintern?

Herman Ja, det berodde ju på. Den bäste vi hade hos oss, det var Pelle, han kunde binda två för vintern. Och det var en vinter vi band åtta, allihop.

Per-Anders Jaha.

Herman Och tur var det.

Per-Anders Vilken maskstorlek hade ni på dem?

---

[4] Hammare = stenbrygga där fiskebåtarna förtöjs (hammare i obestämd form singular; hammaren i bestämd form singular; hamra i obestämd form singular; hamrana i bestämd form plural).
[5] Sven Svensson (1863–1932), bodde på Strandpromenaden 1.
[6] Krig = liten vik, bukt (jämför engelska ordet creek).
[7] Strandvägen 11.

Herman Ja …

Per-Anders Var det tjugoåttor eller trettiotvåor, eller vad var det?

Herman Ja, tjugoåttor tror jag det var, tjugosjuor och tjugoåttor.

Per-Anders Ja, de hade rätt så småmaskiga garn på den tiden.

Herman Ja, väldigt småmaskigt. Och ju mindre maskor de hade, desto mer småsill fick de ju på somrarna.

Per-Anders Ja just det, det är klart, när de mätte i valar[8] skulle det ju vara många sill.

Herman Ja.

Per-Anders Sedan vad det vägde, det fick ju bli en annan sak.

Herman Ja, de räknade ju.

Per-Anders Ja, de gjorde så.

Herman En val eller en ol[9] de kallade, det var ju 80 sillar.

Per-Anders Men sedan när de skulle lägga in och salta så fick de väl plocka ut lite grann?

Herman Ja visst, de gjorde ju det. Plockade ju ut och tog de bästa, de tjocka. Men den var jämn och fin på den tiden de saltade.

Per-Anders Men det var ju inte mycket krokfiske på den tiden.

Herman Nej, det var det ju inte. Det var ju några gubbar som for[10] med krokar, här ute. Här ute, det var ju ”Gamle-Martin”[11], han for mycket med krokar där ute vid ”Hanöborna”[12], och sedan här borta det var ”Jeppa”[13], ”Jeppas Bent”[14], och far, ”Kalla Per”[15], de for. Men sedan efter blev det ”Kristoffers”[16] och ”Hörviga-Nissen”[17] och ”Skreddra-Haugen”[18] och Fridolf[19] de hade ju kvassar då. Far hade en kvass och ”Benta Sjänna Bent”[20] hade, så då var det flera stycken på höstarna som for med krokar.

Per-Anders Sedan på våren, vilken tid förde de ut?

---

[8] Gammal mängdenhet, 1 val = 80 sillar.
[9] Listerländska för gammalt mängdmått val.
[10] Fiskade.
[11] Martin Thomasson (1819–1904).
[12] Mellan Vassavägen och Kuttervägen.
[13] Jeppe Mattsson (1822–1894).
[14] Bengt Jeppsson (1852–1923).
[15] Per Persson (1852–1915).
[16] Christoffer Person (1845–1917).
[17] Nils Johannesson (1847–1928).
[18] Håkan Persson (1852–1951).
[19] Fridolf Olsson (1875–1949).
[20] Bengt Svensson Södergren (1861–1932).

Herman Ja, det var lite olika, var det granna vårar så när jag blev så stor och ”Lalle”[21] så var ju vi alltid de första i början på mars och skulle iväg. Så nog så vi var med och fick många kulingar, ja inte väldigt många, vi var ju där när de andra hade båtarna på backen här, och några år fiskade vi ju bra, innan de andra kom dit.

Per-Anders Vi talade om kvassar. Kvassarna, de var väl riggade med råsegel då när ni var pojk, var det några kvar?

Herman Nej, det var inga råsegel alls på dem, det var ju sådana där nittonfotingar de byggde och satte sumpar i.

Per-Anders Kvassen, det var så att säga en stor blekingeeka.

Herman Ja, den var ju ungefär nitton fot.

Per-Anders Jaha. Med sump i.

Herman Ja, de gjorde sump i på slutet. För sedan i början när far for med ”Jeppa”, då var det ju med ekor, ja sådana som den Gunnar har där nere. En arton fot, och den rodde de.

Per-Anders Ja.

Herman Rodde ut med när det var sådant väder och sedan när de skulle kasta och dra så fick de ju segla och ro om vartannat vilket håll de ville och kunde.

Per-Anders Men de där råsegelsekorna, minns ni något ändå far, hurdant de riggade till de där seglen? De hade något de kallade för en tågnål.

Herman Ja, tågnål ja, det är en i varje tåg. De där krokiga, och det de kallar för vant nu kallade de för tåg då.

Per-Anders Ja.

Herman Och så de där nålarna, det var tågnålen hette det.

Per-Anders Jaha.

Herman Men hurdant de var fast där nere, det kommer jag inte ihåg.

Per-Anders Men det måste ju ha varit någon sorts grej till att sträcka tågen med, det vill säga sträcka riggen när de …

Herman De mastade ju över för varje gång de skulle vända.

Per-Anders Varje gång de vände när de låg på kryssen så fick de ner med seglet och hissa upp det på läsidan igen.

Herman Javisst.

[21] Leander Persson (1882–1972), bror till Herman.

Per-Anders Och så fick de då hugga [svårtolkat] framme under vrångkläppen[22] varje gång de hade seglet nere.

Herman Ja.

Per-Anders Men hade de inte något sorts de sträckte seglet med, det var ju någon sorts ribbor där bak i kölgångarna, med hack i …

Herman Nej, det var ju låringarna.

Per-Anders Satt uppe i låringarna, jaha.

Herman Det var hack där. Och så hade de spristake, de kallade.

Per-Anders Jaha.

Herman En lång stake, och där i halsliket[23] på råseglet, där var märlor, och där satte de i haken.

Per-Anders Blyet, ja.

Herman Spristaken i de märlorna, och så bände de framåt.

Per-Anders På lovartsidan stack de in spristaken då och så bände de mot masten, och så ner med den bakersta änden på ett av de där hacken i låringen på båten.

Herman [svårtolkat] och på sidorna där satte de, spände haken mot de där hacken.

Per-Anders Det var så att säga för att få seglet till att sträcka bättre mot vinden.

Herman [svårtolkat] för annars hade det ju stått där och slängt, det hade ju inte blivit något.

Per-Anders Det måste ju ha funnits ett stag föröver också på masten …

Herman Ja, det är klart det var.

Per-Anders Kunde de använda stagfock någon gång?

Herman Ja, de hade ju en liten, en [svårtolkat] ungefär på halva staget.

Per-Anders Jaha.

Herman Och ett litet fall, där spetsade de en liten fock ibland.

Per-Anders Men aldrig klyvare eller topp eller något sådant?

Herman Nej, det kunde de ju inte ha.

Per-Anders Men den masten, om den nu skulle vara lös, och de skulle kunna sträcka den, spänna upp den mot lovart varje gång, den måste ju ha stått väldigt lågt och löst.

[22] Ett nyare ord är stävkraft.
[23] Halsliket = kanten på råseglet.

Herman Ja, den stod i ett hål i ett stort timmer i mitten.

Per-Anders Liksom i en sko, då.

Herman Ja, och ett stort brett timmer som gick tvärsom hela, och sedan var det hål i det timret till masten som stod där. Sedan var det inget annat. Och varje gång de skulle masta så fick en man ligga på änden.

Per-Anders Jaha.

Herman Medan det var en eller två var där bak och lyfte upp.

Per-Anders Ja, det måste ha varit besvärligt när det var sjögång.

Herman Visst, visst var det det, men de förstod ju inte bättre. [svårtolkat]

Per-Anders Men sedan kom det andra sorters segel, det var väl spriseglet som kom sedan?

Herman Ja, och var de spriseglen kom, om de kom väster ifrån, det kan jag inte säga. Men när de började så var det många, allihop, som ändrade.

Per-Anders De var ju nog lite lättare att tas med.

Herman Visst var de det. Visst var de det. Och så de långa ekorna, smackarna blev ju för breda, så de satte gäckar på. Det var två, två smackar.

Per-Anders Jaha.

Herman Gäckmasten fast i svepestocken där.

Per-Anders Svepestocken, var det toften längst akterut?

Herman Ja, det var ett timmer tvärs över hela ekan och jollen.

Per-Anders Jaha.

Herman Det har ju varit svepestock i jollen vi har, det högg jag väck när jag satte i maskinen.

Per-Anders Jaha.

Herman Och svepestocken, den gick ju tvärsöver alltihop och upp.

Per-Anders Försökte de sig på med gaffelsegel någon gång sedan?

Herman Jadå, det kom ju långt efter. Men det var ju sprisegel till att börja med.

Per-Anders Jaha.

Herman Och sedan var det ju några från Nogersund eller Hörvik, de började med gaffelsegel som de hade på skutorna.

Per-Anders Ja.

Herman Lade undan spriet och hade gaffel.

Per-Anders Jamen.

Herman Men det var ju bra på ett vis, men masterna gick ju för det mesta.

Per-Anders Hade de bom också, eller räckte det med att sträcka skoten?

Herman Ja, de hade ingen bom.

Per-Anders Så det var bara gaffel då?

Herman Ja.

Per-Anders Jaha.

Herman Så när de skotade, så spänt.

Per-Anders Spände de underliket, ja.

Herman [svårtolkat] det mesta nedför. [svårtolkat] så skulle ju smacken vara lite ledig.

Per-Anders Jamen.

Herman Nej, bom var det ju inte något.

Per-Anders Det var ju många kulingar som härjade över här, och många fiskare som gick väck.

Herman Ja.

Per-Anders Det hände väl också att de bärgade varandra och det hände väl att de bärgade fartygsbesättningar också. Hurdant var det en gång, var det inte ett par hällevikare som tog upp ett par sjömän?

Herman Jag talade om för dig där borta när du, när jag var där …

Per-Anders Ja, ni har nämnt något om det en gång.

Herman Ja. ”Kalla Sjänn”[24], ”Kalla Sjänna Frits”[25] far, och ”Sodra-Hansen”[26], de var ju ute i vrak, och fler med dem. Så blev det ju [svårtolkat] på natten och när de låg och tog så kom det två gubbar i en liten båt och frågade om de fick hoppa ombord. Och det fick de ju. Hoppade ombord på ekan och sedan fick båten driva. Och sedan när de skulle i land här så hamnade de ju vid Björkenabben.

Per-Anders Var det dimma då, eller var det …?

[24] Sven Carlsson (1859–1918).
[25] Frits Svensson (1907–1984).
[26] Hans Jönsson (1874–1965).

Herman Regntjocka.

Per-Anders Jaha, så det var inte någon sorts is på glasen borta på fyren så att …?

Herman Nej, men det var regn i ögonen på gubbarna. Du vet, i regntjocka en hel natt och piskat. De tog fel på det gröna och det vita.

Per-Anders Jaha, och så kom de bort på det röda, men då hamnade de borta på Björkenabben.

Herman Ja, det var ju Björkenabben jag sade. Det var vid Björkenabben, de kom ju i land där, de kom upp i bondgården där.

Per-Anders Jaha.

Herman Och när de vadade i land så, ekan hamnade ju ganska långt ute i örarna, sedan gick de innan de kom i land. De kom i en håla och höll på att drunkna.

Per-Anders Nej, ro runt Björkenabben så märker man ju att utanför ”Hydde”[27], där går ut en lång, ett långt rev, men sedan är det en håla. Där är minst en tolv, fjorton fot vatten. Men sedan kommer det ett likadant rev till, väster om.

Herman Det var något sådant sådant de kom i. Men de kom ju i land.

Per-Anders Ja. Vilken tid på året var det ungefär, kommer ni ihåg det?

Herman Ja, det har ju varit på hösten, antar jag.

Per-Anders Ja. Kallt och eländigt i vattnet, och så en bra bit att gå upp till bondgården.

Herman Ja, bara de kom i land så gick det ju nog.

Per-Anders Hur gick det med ekan då?

Herman Det blev vrak. Den blev stående där, men sedan efteråt när det stillnat så var gubbarna ute med jollar och lyfte väck den, och så fick de in den i bondens kås och där blev den vrak med en sydostlig storm.

Per-Anders Jaha, så den låg full av vatten där naturligtvis …

Herman Ja, legat där och skvalpat.

Per-Anders Och så ostanvinden låg ju rakt in i bondens kås.

Herman Ja, ja. Stormar och sådant så och sönder i förväg. [svårtolkat]. Och ”Lille-Mickla”[28] här inne, han hamnade också vid Björkenabben en gång. Men hans båt tog de ju väck också, och den kunde de laga.

Per-Anders När ungefär var det, minns ni det?

Herman Nej. Jag minns det inte precis, men jag hörde ju de talade om det.

[27] Fiskeplats.
[28] Ola Olsson (1845–1926).

Per-Anders Det var inte sedan han fick ekan med Höörmaskinen?

Herman Nej, det var före.

Per-Anders Jaha.

Herman Det var inga maskiner i den tiden.